

वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination

कक्षा - 10वीं / पूर्व मध्यमा - II / Class 10th / Purva Madhyama - II

वर्ष / Year 2025-26

विषय / Subject - संस्कृत/Sanskrit

- इस प्रश्न पत्र में कुल 12 पृष्ठ हैं।
- सभी प्रश्न हल करना अनिवार्य है।
- प्रत्येक प्रश्न के सामने अंक दर्शाए गए हैं।
- सभी प्रश्न के उत्तर यथास्थान पर ही लिखें।

- This question paper contains 12 Pages.
- It is mandatory to attempt all the questions.
- Marks are indicated against each question.
- Write down the answers of all the question at the appropriate places.

विद्यार्थी का अनुक्रमांक (अंकों में) / Student's Roll No. (In Figures)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

विद्यार्थी का अनुक्रमांक (शब्दों में) / Student's Roll No. (In Words)

(उदाहरण - अनुक्रमांक अंकों में - 24250001, अनुक्रमांक शब्दों में - दो चार दो पाँच शून्य शून्य शून्य एक)

(Example - Roll No. in figures - 24250001, Roll No. in words - Two Four Two Five Zero Zero Zero One)

केन्द्र क्रमांक / Centre Number -

--	--	--

सूचना - पर्यवेक्षक उपर्युक्त सभी प्रविष्टियों की जांच उपरान्त हस्ताक्षर करें।

Note - Supervisor should check all the above entries and then sign.

.....

विद्यार्थी के हस्ताक्षर

Signature of Student

उपर्युक्त प्रविष्टि का सत्यापन किया गया तथा बुकलेट संख्या की प्रविष्टि उपस्थिति पत्रक में कर दी गई है।
The above entry has been verified and **booklet no.** has been entered in attendance sheet.

कक्ष पर्यवेक्षक का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name and signature of the Room Supervisor	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date

मूल्यांकनकर्ता का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name and signature of the Evaluator	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date

मुख्य परीक्षक/पुनर्मूल्यांकनकर्ता का पूरा नाम व हस्ताक्षर/Full name & signature of the Head Examiner/Re-evaluator	पूरा नाम/Full Name	हस्ताक्षर/Signature	दिनांक/Date

(केवल प्रतिष्ठान कार्यालय उपयोग हेतु)

For the use of Pratishthan's Office only)

मूल्यांकनकर्ता द्वारा आवश्यक रूप से भरा जाए।

To be mandatorily filled in by the Evaluator.

प्रश्न संख्या Question No.	मूल्यांकनकर्ता द्वारा प्रदत्त अंक/Marks awarded by the Evaluator	मुख्य परीक्षक/पुनर्मूल्यांकनकर्ता द्वारा प्रदत्त अंक/ Marks awarded by the Head Examiner/ Re-evaluator
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
योग/Total		

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

प्रश्न पत्र संख्या / Que. Paper No. : V/25-26/ B-10-1/

विषय /Subject - संस्कृत / Sanskrit

पूर्णांक / Max. Marks - 100

समय / Time - 3 घंटे/3 Hours

खण्ड क

(अपठितावबोधनम् - 20 अङ्काः)

प्र.1. अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत —

परोपकारः अर्थात् परेषाम् उपकारः अस्ति। परोपकारस्य प्रवृत्त्या एव मनुष्यः पशुभ्यः पृथक् भवति। आहारादिप्रवृत्तिषु पशवः मानवैः समं भवन्ति, परं मानवः स्वविवेकेन ज्ञानेन च आत्मनः उन्नतिं करोति। अपि च, न केवलं मानवाः अपि तु अस्माकं प्रकृतिः अपि परेभ्यः एव अस्ति। यथा वृक्षाः स्वफलानि न खादन्ति, ते परेषां कृते एव फलानि छायां च यच्छन्ति। नद्यः परोपकाराय एव वहन्ति। गावः अन्येभ्यः एव दुग्धं यच्छन्ति। अस्माकं पुण्यभूमौ अनेके महापुरुषाः अभवन् ये स्वप्राणान् परित्यज्य देशस्य समाजस्य च रक्षाम् अकुर्वन्। राजा शिविः शरणागतस्य कपोतस्य रक्षायै स्वशरीरस्य मांसं कर्तयित्वा श्येनाय दत्तवान्। ऋषिः दधीचिः अपि वृत्रासुरवधाय स्वास्थीनि सहर्षम् अयच्छत्। अद्यापि लोके अनेके समाजसुपरिवर्तकाः सन्ति ये स्वार्थं परित्यज्य लोककल्याणं कुर्वन्ति। अतः सत्यमेव कथितम् —

अष्टादशपुराणेषु व्यासस्य वचनद्वयम् ।

परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ॥

1. एकपदेन उत्तरत -

1 × 5 = 5

अ. काः परोपकाराय एव वहन्ति ?

आ. केषु पशवः मानवैः समं भवन्ति ?

इ. कः वृत्रासुरवधाय स्वास्थीनि सहर्षम् अयच्छत् ?

ई. कुत्र अनेके महापुरुषाः अभवन् ?

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

ऋ. परोपकारस्य प्रवृत्त्या मनुष्याः केभ्यः पृथक् भवति ?

2. पूर्ण वाक्येन उत्तरत -

2 × 5 = 10

क. मनुष्यः पशुभ्यः कथं पृथक् भवति ?

ख. राजा शिविः शरणागतस्य कपोतस्य रक्षायै किं कृतवान् ?

ग. मानवः केन आत्मनः उन्नतिं करोति ?

घ. परोपकारः कीदृशः अस्ति ?

ङ. सत्येव किं कथितम् ?

3. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत। (द्वित्रिशब्दात्मक-वाक्यम्)

1

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

4. निर्देशानुसारं उत्तरत। (केचन चत्वारः) 1 × 4 = 4

अ. 'गावः अन्येभ्यः एव दुग्धं यच्छन्ति' अत्र किं कर्तृपदम् ?

(क) गावः (ख) अन्येभ्यः (ग) यच्छन्ति (घ) एव

आ. 'दधीचिः' इति विशेष्यपदस्य विशेषणपदं किम् ?

(क) ऋषिः (ख) गावः (ग) मानवः (घ) पशवः

इ. 'तरवः' इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

(क) नद्यः (ख) वृक्षाः (ग) गावः (घ) फलानि

ई. 'ते परेषां कृते एव फलानि छायां च यच्छन्ति' अस्मिन् वाक्ये 'ते' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(क) जनेभ्यः (ख) सर्वेभ्यः (ग) नदीभ्यः (घ) वृक्षेभ्यः

खण्ड ख

(रचनात्मककार्यम् - 15 अङ्काः)

प्र.2. निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन न्यूनातिन्यूनं पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः
एकम् अनुच्छेदं लिखत । 1 × 5 = 5

देशभक्तिः

(मञ्जूषा - स्वमातृभूमि, भावना, सैनिका, रक्षकाः, स्वतन्त्रतायाः, राष्ट्रम्, रक्षाम् कुर्वन्ति,
भारतीयाः, विचारा, वीराः, भूमिः, मानवम्, आत्मबलिदानम्)

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

- प्र.3. अधः चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां साहाय्येन पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत। 1 × 5 = 5
- (मञ्जूषा - बालिकाः, शिक्षिका, व्यजनानि, वातानुकूलनयन्त्रम्, आसन्दाः, उत्पीठिका, तिष्ठन्ति, ध्यानेन शृण्वन्ति, विद्युत्-फलकम् (स्मार्टबोर्ड), महापुरुषाणां चित्राणि, अग्निशमनयन्त्रम्, भित्तौ, कक्षा)

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

प्र.4. अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत -

1 × 5 = 5

क. गोपाल गीत गाता है । / Gopal sings a song.

ख. संस्कृत भाषा सभी भाषाओं की जननी है। /Sanskrit language is the mother of all languages.

ग. संस्कृत भाषा में अनेक ग्रन्थ हैं । / There are many texts in Sanskrit language.

घ. हम सब सिनेमा देखते हैं । / We all watch movies.

ङ. रमा कल कोलकाता जायेगी । / Rama will go to Kolkata tomorrow.

खण्ड - ग

(अनुप्रयुक्त व्याकरणम् - 25 अङ्काः)

प्र.5. अधोलिखितपदानां विग्रहवाक्यपूर्वकं समासं निर्दिशत ।

1 × 5 = 5

विग्रहः

समासनाम

क. नीलोत्पलम्

ख. यज्ञदक्षिणा

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

- ग. स्वकरकलितैः
- घ. अनुरथम्
- ङ. धनव्ययः

प्र.6. अधोलिखितपदानां लिङ्ग-विभक्ति-वचनानि लिखत ।

1 × 5 = 5

	लिङ्गम्	विभक्तिः	वचनानि
क. चन्द्रमाः			
ख. वयं			
ग. तस्यै			
घ. चन्द्रमसि			
ङ. अस्मात्			

प्र.7. अधोलिखितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ विभजत ।

1 × 5 = 5

	प्रकृतिः	प्रत्ययः
क. गुणवान्		
ख. वेदः		
ग. हर्तुम्		
घ. प्रदत्तः		
ङ. खादितव्यम्		

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

प्र.8. अधोलिखित शब्दानां सन्धिविच्छेदं कुरुत —

1 × 5 = 5

सन्धिविच्छेदः

- क. विनैव +
- ख. सर्वोत्कृष्ट +
- ग. संसारेऽस्मिन् +
- घ. सम्यग्ज्ञात्वा +
- ङ. इत्याभाणकं +

प्र.9. निम्नलिखितपदेषु मूलधातुं लकारश्च चिनुत —

1 × 5 = 5

धातुः

लकारः

- क. अकरोत्
- ख. भुञ्जीत
- ग. वर्तते
- घ. दद्यात्
- ङ. एधि

खण्डः - घ

(पठितावबोधनम् - 40 अङ्काः)

प्र.10. अधोदत्तान् श्लोकान् पठित्वा प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु ।

2 × 5 = 10

भारतवर्षे प्राचीनकालतः ज्ञानविज्ञानयोः सुदीर्घा परम्परा वरीवर्ति। सुप्रसिद्धा आधुनिका वैज्ञानिकाः यथा - श्री जगदीशचन्द्रवसुः, श्री हरगोविन्दखुराना, श्री प्रफुल्लचन्द्र रायः, श्री सत्येन्द्रनाथवसुः, श्री सि.वि.रमणः, श्री श्रीनिवासरामानुजः, श्री शान्तिस्वरूपभट्टनागरः, श्री

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

ए.पी.जे. अब्दुलकलामः, श्री अनिलकाकोडकरः, श्री सि.एन्. आर्. रावः, श्री एम.एस् स्वामिनाथः, श्री सुब्रह्मण्यं चन्द्रशेखरः, श्री वेङ्कटरामन् रामकृष्णन्, श्री अभिब्रतनैष्ठिकः इत्यादीनां वैज्ञानिकानां विषये वयं जानीमः। यथा अद्यत्वे वैज्ञानिकाः नानाविधान् आविष्कारान् कृतवन्तः तथा पुराकाले अपि वैज्ञानिकाः, संशोधकाश्च बहवः अजायन्त, ते नानाविधेषु विषयेषु नैकान् आविष्कारान् चक्रुः, अनेकान् विज्ञानविषयसंवलितान् ग्रन्थांश्च समदृभन्।

1. भारतवर्षे का वरीवर्ति ?

2. कदा वैज्ञानिकाः आविष्कारान् कृतवन्तः ?

3. वैज्ञानिकाः कान् चक्रुः ?

4. पुराकाले इत्यस्य विलोमपदं किं ?

5. सुप्रसिद्धा आधुनिका वैज्ञानिकाः के ?

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

प्र.11. अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तरं 25-30 शब्दैः उत्तरत ।

2 × 5 = 10

1. वृद्धानां वचनं कदा ग्राह्यं भवति ?

2. के मन्त्रद्रष्टारः ?

3. द्विकर्मकधातवः कति के च ते ?

4. लकाराः कति ? के च ते ?

5. अमरकोशस्य रचयिता कः ?

पूर्व पृष्ठ अंक योग	+	वर्तमान पृष्ठ प्राप्तांक	=	इस पृष्ठ के अंकों का योग
---------------------	---	--------------------------	---	--------------------------

संस्कृत/ Sanskrit 25-26/B-10 -1	वेद भूषण पञ्चम वर्ष परीक्षा / Veda Bhushan Fifth Year Examination कक्षा 10वीं / पूर्व मध्यमा - II/Class 10 th /Purva Madhyama - II	SET - A
------------------------------------	--	---------

प्र.12. अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तरं 40-50 शब्दैः उत्तरत । 3 × 4 = 12

1. “अभीवर्तेन मणिना राष्ट्राय वर्धय” इति मन्त्रं पूरयित्वा तात्पर्यं स्पष्टयत ।

2. भारतवर्षाक्रमणात् परं महामदो यवनः किमकरोत् ?

3. महाकविः कालिदासस्य कति रूपकाणि सन्ति ? कानि च तानि ?
